فصلنامه اعتیاد پژوهی سوءمصرف مواد، سال هشتم، شماره سی و دوم، زمستان ۱۳۹۳
Quarterly Journal of Research on Addiction, Vol. 8, No. 32, Winter 2015

مقاله پژوهشی

Research

رابطه بین عوامل جمعیت شناختی با ولع مصرف در وابستگان به مواد

سیده فاطمه پور سید موسایی[۱]، سیده ولی ا... موسوی[۲]، سید موسی کافی[۳]

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۰۲/۲۱ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۱۲/۰۳

چکیده

هدف: این پژوهش با هدف بررسی نقش عوامل جمعیت شناختی مانند سن، وضعیت تأهل، میزان تحصیلات، سن شروع اعتیاد، مدت اعتیاد، هزینه ماهیانه مصرف مواد، سابقه زندانی شدن در شدت ولع مصرف در وابستگان به مواد انجام شد. **روش:** در این پژوهش توصیفی-مقطعی ۱۹۵ نفر شرکت‌کننده مرد معتاد در شش گروه (کشیدن تریاک، استنشاق هروئین، کشیدن هروئین، تزریق هروئین، کشیدن مت-آمفتامین، کشیدن کراک) به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب و پس از مصاحبه اولیه وارد بررسی شدند و به فرم ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و پرسشنامه ولع مصرف لحظه‌ای فرانکن پاسخ دادند. شدت ولع مصرف افراد به وسیله آزمون کامپیوتری شاخص‌های تصویری سنجش ولع مصرف ارزیابی گردید. **یافته‌ها :** نتایج نشان داد که بین تحصیلات با ولع مصرف القائی، هزینه ماهیانه مصرف مواد با ولع مصرف القائی، و تحصیلات با ولع مصرف لحظه‌ای رابطه مثبت وجود دارد. **نتیجه‌گیری :** برخی عوامل جمعیت شناختی می‌توانند عوامل مهمی در پیش‌بینی میزان ولع مصرف فرد معتاد باشند که خود از ابعاد مورد توجه در فرایند درمان است.

کلید واژه‌ها : عوامل جمعیت شناختی، ولع مصرف مواد، وابستگی به مواد

۱. نویسنده مسئول: کارشناسی ارشد، روان‌شناسی عمومی، دانشگاه گیلان، مدرس دانشگاه ، پست الکترونیک: e.poorseyd@yahoo.com
۲. دانشیار گروه روان‌شناسی، دانشگاه گیلان
۳. دانشیار گروه روان‌شناسی، دانشگاه گیلان

مقدمه

اعتیاد یک بیماری مزمن است که عوامل گوناگون زیست‌شناختی، روان‌شناختی و اجتماعی در آن تأثیر دارند.کمتر پدیده‌ای را می‌توان یافت که همانند اعتیاد، جوامع بشری را مورد تهدید قرار داده باشد. با وجود خطرات و عوارض ناشی از اعتیاد، هر روزه بر شمار قربانیان این دام مرگبار افزوده می‌شود و مشاهده صحنه‌های هولناک آن اکنون نتوانسته به عنوان هشداری جدی برای اجتناب سایر افراد به ویژه قشر جوان جامعه تلقی شود. اعتیاد آنچنان آرام و بی‌صدا از افراد قربانی می‌گیرد که هیچ معتادی آغاز اعتیاد خود را به یاد ندارد. ولع مصرف[1] نقش مهمی را در پدیده بازگشت[2] پس از درمان و حفظ موقعیت مصرف و وابستگی به مواد دارد. ولع مصرف را می‌توان به یک میل شدید و مقاوم برای مصرف مواد تعریف کرد. میلی که اگر برآورده نشود، رنج‌های روان‌شناختی و بدنی مانند ضعف، بی-اشتهایی، اضطراب، بی‌خوابی، پرخاشگری و افسردگی را در پی دارد (آدولوراتو، لگیو، آبن آولی، گاسبارینی[3]، ۲۰۰۵ ؛ به نقل از مکری، اختیاری، حسنی ابهریان،گنجگاهی، ۱۳۸۷). روزنبرگ[4] (۲۰۰۹) ولع مصرف مواد را یک تجربه شخصی و پدیده‌ای چند بعدی تلقی کرد که با میل و هوس به دست‌آوردن یک احساس خوشایند و غلبه بر یک احساس ناخوشایند آمیخته است. بررسی‌ها نشان داده‌اند که عوامل جمعیت شناختی مختلف مانند سن، جنسیت، میزان تحصیلات، نوع ماده مصرفی، روش مصرف و سابقه درمان‌های قبلی، می‌توانند بر شدت ولع مصرف و به دنبال آن موفقیت درمان تأثیر بگذارند. در بررسی مکری، اختیاری، عدالتی و گنجگاهی (۱۳۸۷) تحت عنوان ارتباط ولع مصرف با ابعاد مختلف شدت اعتیاد نشان داده شد که ولع مصرف بالاتر با ویژگی‌های سن، طول مدت اعتیاد، تحصیلات کمتر و هزینه روزانه مصرف بیشتر در آزمودنی‌های معتاد به هروئین تزریقی مرتبط است. در این بررسی نتایج نشان داد که مصرف‌کنندگان هروئین تزریقی که ولع مصرف بیشتری را تجربه می‌کنند، نسبت به نشانه‌های مربوط به آن حساس‌تر هستند و علائم محرومیت بیشتری را نیز تجربه می‌کنند. فاکس[5] و همکاران (۲۰۰۵) دریافتند که

1. craving 2. Relapse 3. Addolorato, Leggio, Abenavoli & Gasbarrini
4. Rosenberg 5. Fox

مدت طولانی‌تر مصرف در معتادان به کوکائین، با تجربه ولع مصرف بیشتر همراه است. والتون – موس و مک کال[1] (۲۰۰۶) در پژوهشی بدین نتیجه دست یافتند که داشتن سابقه درمان ناموفق و تجربه بازگشت، با ولع مصرف بالاتر، مصرف بیشتر مواد، نمره بالاتر وضعیت مصرف الکل، داشتن مشکلات جدی قانونی، تاریخچه دست‌کم سه بار بارداری و سابقه سوءرفتار جسمی توسط یک فرد آشنا به طور مستقل ارتباط معنی‌دار دارد. گیندالینی، والادا، برین و لارانجرا[2] (۲۰۰۶) مصرف کنندگان پودرکاکوئین، کوکائین، کریستال و مصرف کنندگان هر دو ماده را با هم مقایسه کردند و مشاهده نمودند که کسانی که هر دو ماده را مصرف می‌کردند نسبت به دو گروه دیگر سن کمتری داشتند و نسبت به گروهی که پودرکوکائین مصرف می‌کردند، ولع مصرف بیشتر و تحصیلات پایین‌تری را گزارش کردند. همچنین این گروه در مقایسه با دو گروه دیگر سابقه بازداشت و زندانی شدن بیشتری داشتند. المان، کارلسگوت و گاستفرند[3] (۲۰۰۱) گزارش نمودند که زنان مصرف کننده کوکائین نسبت به مردانی که همین ماده را مصرف می‌کنند، ولع مصرف بالاتر و تمایل بیشتر برای مصرف را در طول درمان خود، نشان می‌دهند. با توجه به آنچه گفته شد هدف از پژوهش حاضر بررسی ارتباط بین ویژگی‌های جمعیت‌شناختی با شدت ولع مصرف در وابستگان به مواد بود.

روش

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

این بررسی توصیفی-مقطعی بر روی گروهی از وابستگان به مواد در شش گروه (۲۵ نفر هروئین تزریقی، ۲۵ نفر هروئین کشیدنی، ۲۶ نفر هروئین استنشاقی، ۳۶ نفر تریاک کشیدنی، ۳۸ نفر کراک کشیدنی، ۴۵ نفر مت‌آمفتامین) از میان معتادین مراجعه کننده به مراکز ترک اعتیاد شهرستان رشت به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. ملاک‌های ورود به مطالعه عبارت بودند از: داشتن سواد خواندن و نوشتن؛ رضایت افراد؛ فرد براساس معیارهای راهنمای تشخیصی و آماری اختلالات روانی نسخه چهارم تجدید نظر شده در گروه سوء-

1. Walton Moss & Mc Coul
2. Guindalini, Wallada, Breen & Laranjera
3 . Elman, Karlsgodt & Gastfriend

مصرف کنندگان مواد قرار گیرد؛ و ماده مصرفی، روش غالب مصرف در شش ماه گذشته باشد. همچنین ملاک‌های خروج عبارت بودند از: فرد در معاینه توسط متخصصان، علایم اصلی بالینی خماری مصرف مانند آبریزش بینی، دردهای عضلانی-استخوانی، لرزش دست، و ناخوشی را داشته باشد؛ از آخرین دفعه مصرف ماده، چند روز گذشته باشد؛ و فرد از داروهای روان‌گردان دیگری استفاده نکند.

ابزار

۱-سیاهه ویژگی‌های جمعیت شناختی: ویژگی‌های جمعیت شناختی مانند سن، وضعیت تأهل، میزان تحصیلات، سن شروع مصرف، طول دوره اعتیاد، هزینه ماهیانه مصرف مواد، سابقه زندانی شدن و سابقه فروش مواد توسط مصاحبه‌گر، بر پایه فرم‌های طراحی شده گردآوری گردید.

۲-پرسشنامه سنجش ولع مصرف لحظه ای (DDQ)[1]: این پرسشنامه با محوریت ولع مصرف به عنوان یک حالت انگیزشی توسط فرانکن و هندریکز[2] (۲۰۰۲) طراحی گردید و ولع مصرف مواد را در لحظه حال مورد سنجش قرار می‌دهد. این پرسشنامه شامل ۱۴ پرسش بوده که سه عامل را در بر می‌گیرد؛ عامل اول "تمایل و قصد نسبت به مصرف مواد" که شامل سوالات ۱، ۲، ۱۲، ۱۴، می‌باشد. عامل دوم "میل به مصرف و تقویت منفی" یا باور به رفع مشکلات زندگی و کسب لذت همزمان با مصرف مواد است که شامل سوالات ۵، ۹، ۱۱، ۴، ۷ می‌باشد. عامل سوم "لذت و شدت فقدان کنترل" که سؤالات ۳، ۸، ۶، ۱۰، ۱۳ را در بر می‌گیرد. شایان ذکر است که این سه مؤلفه با هم دارای همبستگی بالایی می‌باشند. همسانی درونی مؤلفه‌های این پرسشنامه در بررسی مکری و همکاران (۱۳۸۹) در سوء-مصرف‌کنندگان انواع مختلف مواد افیونی از جمله کراک هروئین به ترتیب ۰/۸۹، ۰/۷۹، ۰/۴ و در سوءمصرف‌کنندگان مت‌آمفتامین به ترتیب ۰/۷۸ ، ۰/۶۵ ، ۰/۸۱ می‌باشد. در پژوهش حاضر نیز همسانی درونی با روش آلفای کرونباخ بررسی گردید که نتیجه نشان داد که همسانی درونی برای کل مقیاس برای مصرف‌کنندگان تریاک ۰/۹۶ ، مصرف‌کنندگان

سال هشتم، شماره ۳۲، زمستان ۱۳۹۳
Vol. 8, No. 32, Winter 2015

1. the desire for drug questionnaire
2 . Franken & Hendricks

کراک ۰/۹۵، مصرف‌کنندگان مت‌آمفتامین ۰/۹۰ و مصرف کنندگان هروئین کشیدنی ۰/۹۴، مصرف کنندگان هروئین استنشاقی ۰/۹۴ و برای مصرف کنندگان هروئین تزریقی ۰/۹۸ می‌باشد.

۳-آزمون تصویری سنجش ولع مصرف: این آزمون شامل ده تصویر است که با توجه به اینکه مصرف هر یک از مواد با شرایط ویژه‌ای همراه است، نشانه‌هایی که برای مصرف-کنندگان مختلف (بنا به نوع ماده مصرفی) ایجاد ولع می‌کنند، نیز متفاوت بود. از این‌رو، برای هر یک از مواد، آزمون مربوط به همان ماده به کار برده شد. در این آزمون، فرد تصاویر مورد نظر را روی صفحه کامپیوتر می‌بیند و از او پرسیده می‌شود که «این تصویر تا چه اندازه در او ایجاد ولع می‌کند». آزمودنی باید میزان ولع خود را روی مقیاس ۷ درجه‌ای از «به هیچ وجه، که به معنی ۰ است و هیچ ولعی را نشان نمی‌دهد» تا «بی‌نهایت که به معنای ۷ است و نهایت ولع را نشان می‌دهد» نشان دهد. عددی که بین ۰ تا ۷ به دست می‌آید، مشخص کننده میزان ولع فرد است. از مجموع ده تصویر به دست آمده دو تصویر (خودکار و باتری) در هر یک از طبقات پنج‌گانه به عنوان تصاویر خنثی یا کنترل به آزمودنی نشان داده شد که اگر میانگین نمرات ایجاد کننده ولع مصرف در دو تصویر کنترل از ۲۰ بیشتر بود به عنوان اشکال در پاسخ‌دهی آزمودنی تلقی گردیده و از تحلیل‌های آماری حذف می‌شد. این آزمون بر پایه مطالعات اختیاری، بهزادی، عقابیان، عدالتی و مکری(۱۳۸۵)، و اختیاری و همکاران (۱۳۸۷)، طراحی شده است.

یافته‌ها

گروه نمونه متشکل از شش زیر گروه با توجه به ماده مصرفی و نوع مصرف بود. در گروه هروئین تزریقی تعداد ۹ نفر مجرد و ۱۶ نفر متاهل بودند. همچنین تعداد ۲۱ نفر دارای سابقه زندانی شدن بودند. تعداد ۲۱ نفر نیز سابقه فروش مواد داشتند. در گروه هروئین استنشاقی تعداد ۴ نفر مجرد و ۲۲ نفر متاهل بودند. همچنین تعداد ۱۹ نفر سابقه زندانی شدن داشتند و ۱۶ نفر نیز سابقه فروش مواد داشتند. در گروه هروئین کشیدنی تعداد ۶ نفر مجرد و ۱۹ نفر متاهل بودند. همچنین تعداد ۱۹ نفر از آن‌ها سابقه زندانی شدن داشتند و ۱۷ نفر نیز سابقه

فروش مواد داشتند. در گروه تریاک کشیدنی تعداد ۱۱ نفر مجرد و ۲۲ نفر متاهل بودند. همچنین ۷ نفر سابقه زندانی شدن داشتند و تعداد ۸ نفر سابقه فروش مواد داشتند. در گروه کراک کشیدنی تعداد ۲۲ نفر مجرد و ۱۵ نفر متاهل بودند. همچنین ۲۶ نفر سابقه زندانی شدن داشتند و ۱۳ نفر سابقه فروش مواد داشتند. در گروه مت‌آمفتامین تعداد ۳۵ نفر مجرد و ۷ نفر متاهل بودند. همچنین ۱۶ نفر سابقه زندانی شدن داشتند و ۲۴ نفر سابقه فروش مواد داشتند.

آماره‌های توصیفی متغیرهای جمعیت شناختی به تفکیک گروه‌ها در جدول زیر ارائه شده

جدول ۱: آماره‌های توصیفی متغیرهای جمعیت شناختی به تفکیک گروه‌ها

متغیرها	هروئین کشیدنی		هروئین استنشاقی		هروئین تزریقی	
	میانگین	انحراف ستاندارد	میانگین	انحراف ستاندارد	میانگین	انحراف ستاندارد
تعداد	۲۵	–	۲۶	–	۲۵	–
سن	۳۹/۵۹	۷/۹۵	۴۴/۲۳	۶/۶۸	۳۸/۳۶	۶/۶۴
تحصیلات	۹/۶۰	۲/۰۴	۸/۷۶	۲/۳۲	۸/۵۶	۲/۳۸
سن اولین مواجهه	۲۲/۸۰	۳/۳۰	۲۶/۱۱	۵/۲۲	۲۲/۹۲	۳/۱۰
طول دوره اعتیاد	۱۶/۷۶	۷/۰۷	۱۸/۱۱	۵/۸۰	۱۵/۴۴	۵/۱۶
هزینه ماهیانه مصرف مواد	۶۴۶۰۰۰	۲۶۷۰۰	۵۳۹۲۳۰	۲۵۱۰۰	۷۶۸۴۰۰	۳۹۶۰۰

متغیرها	مت‌آمفتامین		کراک کشیدنی		تریاک کشیدنی	
	میانگین	انحراف ستاندارد	میانگین	انحراف ستاندارد	میانگین	انحراف ستاندارد
تعداد	۴۵	–	۳۸	–	۳۶	–
سن	۲۶/۹۱	۴/۹۵	۲۹/۴۷	۵/۰۱	۳۶/۹۱	۹/۶۹
تحصیلات	۱۱/۴۶	۳/۵۰	۹/۳۹	۲/۶۹	۹/۷۲	۳/۲۶
سن اولین مواجهه	۲۰/۶۰	۳/۷۰	۲۰/۲۳	۳/۵۹	۲۵/۵۸	۵/۷۵
طول دوره اعتیاد	۶/۳۱	۳/۷۲	۹/۲۳	۵/۶۱	۱۱/۴۱	۶/۱۵
هزینه ماهیانه مصرف مواد	۷۹۳۷۷۷	۴۲۰۰۰	۶۲۲۶۳۱	۴۲۹۰۰	۴۳۰۵۵۵	۹۱۴۹۳

آماره‌های توصیفی مربوط به ولع مصرف به تفکیک گروه‌ها در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲ - نتایج حاصل از به کارگیری شش آزمون تصویری ولع مصرف در شش گروه آزمودنی در مطالعه حاضر (N=۱۹۵)

نام آزمون ولع مصرف	تعداد آزمودنی	تصاویر وسایل مصرف		تصاویر دارو		تصاویر عمل مصرف		تصاویر دارو و وسایل مصرف		تصاویر ترکیبی		میانگین ولع مصرف (۷-۰)	پایایی ضریب کرونباخ
		عکس ۱	عکس ۲	عکس ۳	عکس ۴	عکس ۵	عکس ۶	عکس ۷	عکس ۸	عکس ۹	عکس ۱۰		
۱- کیدین کراک	۲۸											۵/۴۵ (۱/۵۹)	۰/۹۷
		۶/۱۸ (۱/۹)	۵/۵۲ (۱/۷۶)	۵/۸۴ (۱/۵۸)	۵/۵۷ (۱/۶۳)	۵/۴۷ (۱/۸۵)	۵/۵۵ (۱/۷۵)	۵/۵ (۱/۸۱)	۵/۷۳ (۱/۶۲)	۵/۵۷ (۱/۸۲)	۵/۶۵ (۱/۷۵)		
۲- تزریق هروئین	۲۵											۶/۹۱ (۱/۷۴)	۰/۹۷
		۵/۲۴ (۱/۵۶)	۶/۸۸ (۱/۷۶)	۵/۱۶ (۱/۶۵)	۶/۹۶ (۱/۹۰)	۶/۸۴ (۲/۲۵)	۶/۸۴ (۲/۲۰)	۶/۷۲ (۲/۱۲)	۵/۰۸ (۱/۸۹)	۶/۸۸ (۲/۰۴)	۶/۵۶ (۲/۰۲)		
۳- اسـ ـاق هروئین	۲۶											۵/۵۸ (۱/۰۰)	۰/۹۶
		۵/۵ (۱/۲۰)	۵/۲۴ (۱/۴۶)	۵/۵۲ (۱/۱۰)	۵/۶۱ (۱/۰۶)	۵/۶۹ (۱/۰۱)	۵/۶۱ (۱/۱۶)	۵/۴۲ (۱/۲۹)	۵/۵۲ (۱/۰۶)	۵/۴۶ (۱/۰۲)	۵/۵۲ (۱/۱۳)		
۴- کیدین هروئین	۲۵							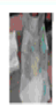				۵/۴۸ (۱/۱۷)	۰/۹۴
		۵/۶۸ (۱/۲۱)	۵/۴۴ (۱/۷۳)	۵/۴۸ (۱/۵۸)	۵/۲۶ (۱/۴۶)	۵/۴ (۱/۴۷)	۵/۴ (۱/۶۰)	۵/۵۶ (۱/۰۸)	۵/۴۴ (۱/۲۶)	۵/۵۶ (۱/۲۲)	۵/۵۶ (۱/۳۲)		
۵- کیدین تریاک	۲۵							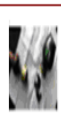				۶/۲۷ (۱/۴۹)	۰/۹۶
		۲/۵۵ (۱/۶۲)	۶/۲۰ (۱/۸۱)	۶/۵۲ (۱/۶۲)	۶/۲۶ (۱/۹۴)	۶/۵۵ (۱/۶۶)	۶/۴۴ (۱/۷۶)	۶/۲۵ (۱/۶۲)	۶/۴۱ (۱/۷۴)	۶/۵۵ (۱/۶۶)	۶/۴۷ (۱/۷۶)		
۶- مت آمفتامین	۴۵						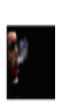		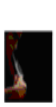			۶/۲ (۰/۷۹)	۰/۹۰
		۶/۱۵ (۱/۲۶)	۶/۴۸ (۰/۷۸)	۶/۵۷ (۰/۸۳)	۶/۲۲ (۱/۱۶)	۶/۲۶ (۱/۰۷)	۶/۴۸ (۰/۹۴)	۶/۱۳ (۱/۳۲)	۶/۲۲ (۱/۲۵)	۶/۲۶ (۱/۱۹)	۶/۱۷ (۱/۴۳)		

برای بررسی ارتباط بین متغیرهای جمعیت شناختی با ولع مصرف از ضریب همبستگی پیرسون به شرح زیر استفاده شد.

جدول۳: ماتریس همبستگی متغیرهای جمعیت شناختی و مولفه‌های ولع مصرف

متغیرها	سن	تحصیلات	سن اولیه مواجهه	مدت اعتیاد	هزینه ماهیانه مصرف
تحصیلات	***-۰/۲۴	۱	–	–	–
سن اولیه مواجهه	***۰/۶۷	-۰/۰۷	۱	–	–
مدت اعتیاد	***۰/۸۵۸	***-۰/۲۶۵	**۰/۱۹۵	۱	–
هزینه ماهیانه مصرف	۰/۰۶	۰/۰۰۲	**-۰/۱۷۶	۰/۰۴	۱
استرس	-۰/۰۴	***۰/۲۳۱	-۰/۰۴	-۰/۰۳	*۰/۱۴۲
ولع مصرف القائی	-۰/۱۰	***۰/۲۳۸	-۰/۰۹	-۰/۰۷	*۰/۱۶
ولع مصرف لحظه‌ای	-۰/۰۷	**۰/۱۹۸	۰/۰۰۴	-۰/۱۰	۰/۱۱
تمایل و قصد نسبت به مصرف	-۰/۰۵	**۰/۲۱۷	۰/۰۱	-۰/۰۹	۰/۱۲
تقویت منفی	-۰/۰۶	**۰/۱۹۲	-۰/۰۱	-۰/۰۷	۰/۰۷
لذت و شدت فقدان کنترل	-۰/۰۹	*۰/۱۵۶	۰/۰۱	-۰/۱۲	۰/۱۲۵

*p <۰/۰۵ ; ** p<۰/۰۱; *** P<۰/۰۰۱

طبق نتایج بدست آمده از ضریب همبستگی پیرسون ارتباط آماری مثبت و معناداری بین ولع مصرف القائی با تحصیلات و ارزش ماهیانه مصرف مواد و همچنین بین ولع مصرف لحظه-ای با تحصیلات وجود دارد.

جهت تعیین اینکه آیاتحصیلات وارزش ماهیانه مصرف مواد، ولع مصرف راپیش‌بینی می-کنند یا نه ازتحلیل رگرسیون گام به گام استفاده شد. جهت استفاده ازمدل رگرسیون لازم است پیش فرض‌های استفاده ازآن موردآزمون قرارگیرد. به این منظورآزمون دوربین–واتسن[1]برای بررسی انتقال خطاها،آزمون هم‌خطی[2]با دو شاخص ضریب تحمل وعامل تورم واریانس برای بررسی نرمال بودن توزیع انجام شد. درپیش‌بینی ولع مصرف لحظه‌ای توسط تحصیلات مقادیرعددی آزمون دوربین–واتسن برابر ۱/۹۷ ودرپیش‌بینی ولع مصرف القایی توسط مولفه تحصیلات وارزش ماهیانه مصرف موادبرابر ۱/۶۸ بودکه بیانگرانتقال خطاها می‌باشدکه حاکی ازنرمال بودن توزیع است.

1. Durbin – Watson 2. Collinearity

جدول۴: تحلیل رگرسیون گام به گام ولع مصرف القایی ولحظه‌ای بر اساس متغیرهای جمعیت شناختی

متغیرهای پیش‌بین	متغیرهای ملاک	R	R^2	درجه آزادی	F	B	Beta	t	تولرنس	VIF
تحصیلات	ولع مصرف مواد القائی	۰/۲۳۸	۰/۰۵۲	۱، ۱۹۳	۱۱/۵۹	۰/۱۱۶	۰/۲۳۹	۳/۴۴	۹/۳	۱/۰۷
ارزش ماهیانه	ولع مصرف القایی	۰/۲۸۲	۰/۰۷	۲، ۱۹۲	۸/۳۲	۶/۰۶	۰/۱۵۲	۲/۱۹۶	۹/۳	۱/۰۷
تحصیلات	ولع مصرف لحظه‌ای	۰/۱۹۵	۰/۰۳	۱، ۱۹۳	۷/۶۰	۰/۰۶	۰/۱۱۲	۱/۵۹	۱	۱

بحث و نتیجه‌گیری

مفهوم ولع مصرف مواد را می‌توان یک تجربه شخصی و پدیده‌ای چند بعدی تلقی کرد که با میل و هوس به دست آوردن یک احساس خوشایند و غلبه بر یک احساس ناخوشایند آمیخته است (روزنبرگ، ۲۰۰۹). عوامل شناختی مانند گرایش شدید به مواد، قصد مصرف و انتظار فرد از تاثیر مصرف مواد در شکل گیری ولع مصرف نقش دارند .نشانه‌های مختلف مانند نمایش تصاویر مرتبط با مواد، انگیزش فرد را برای مصرف مواد تقویت و نیاز مقاومت ناپذیری به سوءمصرف مواد ایجاد می‌کند. این وضعیت حتی ماه‌ها و سال‌ها پس از پایان سوءمصرف ادامه یافته و می‌تواند عامل اصلی بازگشت به اعتیاد پس از پایان سم زدایی باشد (به نقل از اختیاری و همکاران، ۱۳۸۹).

طبق مدل پیشگیری از عود، ولع مصرف از طریق محرک‌های محیطی یا روان‌شناختی اتفاق می‌افتد. افکار و احساسات مرتبط با ولع مصرف با وسوسه مصرف مواد پیوند قوی دارد. وسوسه مصرف‌مواد در بسیاری از موارد برای فرد معتاد بسیار ناتوان‌کننده است و او را به سمت مصرف‌مجدد سوق می‌دهد. به دنبال این لغزش، بازگشت به مصرف صورت می‌گیرد که قرار گرفتن در موقعیت‌های پرخطر می‌تواند عامل تشدید کننده آن باشد. موقعیت‌های پر خطر به سه‌گروه اصلی تقسیم می‌شوند. یکی موقعیت‌هایی که موجب شکل‌گیری هیجان-های منفی می‌شوند مانند استرس، اضطراب و افسردگی. حالت‌های خلقی مثبت مثل حضور در جشن‌ها نیز می‌توانند موجب برانگیختگی درونی شود. سومین موقعیت پرخطر عادت یا تکرار الگوهای رفتاری است. بر اساس شرطی سازی، تکرار یا عادت به مصرف منجر به

برقراری تداعی می‌شود، مثل دیدن محیط‌هایی که خاطرات قدیمی را تداعی می‌کنند (بزمی،۱۳۹۰). بر اساس نظریه شناختی هب نشانه‌هایی که به همراه همدیگر رمزگذاری و وارد حافظه می‌شوند با تداعی و به ذهن آمدن یکی ار آن‌ها همگی به ذهن می‌آیند. به عبارتی با یادآوری هر یک از موقعیت‌های مرتبط با مواد، عمل مصرف تداوم می‌یابد (اختیاری و همکاران، ۱۳۸۹). در این مطالعه رابطه بین عوامل جمعیت شناختی با ولع مصرف مواد بررسی شده است. بررسی‌های انجام شده در ایران در زمینه نشانه‌های تصویری القاءکننده ولع مصرف در معتادان نشان داده‌اند که برخی عوامل تأثیرگذارترین شاخص‌های القاء ولع مصرف هستند. در این بین ویژگی‌های جمعیت شناختی مانند سن، جنسیت، میزان تحصیلات، نوع ماده مصرفی، روش مصرف و سابقه درمان‌های پیشین می‌توانند بر شدت ولع مصرف تأثیر بگذارند. در این بررسی از بین شاخص‌های جمعیت شناختی، تحصیلات و هزینه ماهیانه مصرف مواد با استرس و ولع مصرف القائی و تحصیلات با ولع مصرف لحظه-ای و خرده مقیاس‌های ولع مصرف لحظه‌ای همچون تمایل و قصد نسبت به مصرف مواد، تقویت منفی یا همان باور به رفع مشکلات زندگی و کسب لذت همزمان با مصرف مواد و مؤلفه لذت و شدت فقدان کنترل رابطه آماری مستقیم و معناداری وجود دارد. در مورد شاخص هزینه ماهیانه مصرف مواد می‌توان این طور تبیین کرد که مواد مخدر و الکل یک روش اجتناب از عواطف منفی و استرس در معتادان است و چون این اثر موقتی است افزایش و بالا رفتن مقدار مصرف و به دنبال آن تکرار مصرف لازم است تا احساس لذت بخش اولیه کسب شود. طبق مدل مشوقی تجربه ولع بیش از محرومیت لذت بخش است خصوصاً در رابطه با محرک‌هایی مانند آمفتامین‌ها و پاسخ‌های شرطی شده مثبت. بالا رفتن مقدار مصرف با میزان بالای ولع مصرف مرتبط است که این یافته با یافته‌های فاکس و همکاران (۲۰۰۵) همسو است. نتایج فاکس و همکاران (۲۰۰۵) نشان دا د که بالاتر بودن مصرف باعث تحریک بیشتر نقاط لذت شده و در نتیجه افراد ولع بیشتری را تجربه می‌کنند. تولیور[1] و همکاران (۲۰۱۰) به این یافته رسیدند که ولع به طور قوی با تکرار و مقدار مصرف مت آمفتامین در ۶۰ روز قبل از آزمایش رابطه داشته است. در یک بررسی نشان داده شد

1. Tolliver

که مدت طولانی‌تر مصرف کوکائین با رفتارهای خود اجرایی، اضطراب و به دنبال آن ولع مرتبط است (فولتین[1] و فیچمن[2]، ۱۹۹۷، اوانز[3] و همکاران، ۲۰۰۲، به نقل از فاکس و همکاران، ۲۰۰۵، والتون– موس و مک کال، ۲۰۰۶). در پژوهش حاضر بین طول مدت اعتیاد و تجربه ولع مصرف رابطه‌ای یافت نشد که این تناقض در زمینه مصرف طولانی‌تر کوکائین، می تواند به دلیل ماهیت وابستگی به این ماده باشد که نسبت به مواد افیونی و صنعتی وابستگی بدنی کمتری ایجاد می کند. در تبیین رابطه بین تحصیلات با ولع مصرف می‌توان این طور بیان کرد که در اثر استرس‌ها از جمله استرس‌های تحصیلی فعالیت دستگاه اعصاب خودکار بالا رفته و این افراد کمتر به استرس‌های تکراری خو می گیرند. بالا رفتن کورتیزول به معنای فعالیت و استرس و بالا بودن استرس نیز منجر به ولع مصرف بیشتر می‌شود. به عقیده گوستیگان[4] و آنتونی[5] گر چه فقر فرهنگی و کم بودن میزان تحصیلات در تمام مطالعات نشان دهنده افزایش میزان اعتیاد است، ولی الگوی مصرف مواد به صورت استفاده از مواد اعتیادآور نظیر کراک، مت آمفتامین و تمجیزک در افراد با تحصیلات بالاتر مطرح است (به نقل از نجاری، ۱۳۸۶) .

از محدودیت‌های این پژوهش عدم همکاری مناسب برخی از مراکز ترک اعتیاد به علت غیراخلاقی بودن تصاویر ولع مصرف‌مواد بود که در روند اجرای کار اختلال ایجاد می کرد. چون نمونه‌ها متشکل از داوطلبانی بود که به مراکز ترک اعتیاد مراجعه کردند، لذا ممکن است حالت انزجار نسبت به تصاویر در بعضی از آزمودنی‌ها ایجاد شده باشد و این شرایط ناشی از آماده‌شدن روانی این افراد برای ورود به دوره‌درمانی و یا شاید ملاحظات شخصی برای نشان‌دادن میزان تمایل برای ورود به دوره‌درمانی باشد که در تعمیم نتایج به جامعه پژوهش باید با احتیاط عمل کرد. پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی میزان تأثیرگذاری روش‌های کنترل‌ولع مصرف در افراد دارای خصوصیات متفاوت شخصیتی بررسی شود. با توجه به تفاوت ویژگی‌های اعتیاد و داروهای مصرفی در ایران و سایر کشورها بررسی بیشتر و دقیق‌تر در زمینه شدت‌ولع مصرف نسبت به این مواد در نمونه‌های ایرانی، ضروری به نظر می‌رسد.

1. Foltin 2. Fischman 3. Evans 4. Gostigan 5. Antony

منابع

اختیاری، حامد؛ بهزادی، آرین؛ عقابیان، محمد علی؛ عدالتی، هانیه و مکری، آذرخش (۱۳۸۵). نشانه‌های تصویری القاکننده ولع مصرف در معتادان‌تزریقی‌هروئین. *فصلنامه تازه‌های علوم‌شناختی*، ۸(۳۱)،۵۱-۴۳

اختیاری، حامد؛ عدالتی، هانیه؛ بهزادی، آرین؛ صفایی، هومن؛ نوری، مهدی و مکری، آذرخش (۱۳۸۷). ساخت و بررسی کارآیی پنج آزمون تصویری ارزیابی ولع مصرف در معتادان مواد افیونی. *مجله روانپزشکی و روان شناسی بالینی ایران*، ۱۴(۳)، ۳۴۹-۳۳۷

اختیاری، حامد؛ علم مهر جردی، زهرا؛ حسنی ابهریان، پیمان؛ نوری، مهدی؛ فرنام، رابرت و مکری،آذرخش (۱۳۸۹). بررسی و ارزیابی واژه های القاء کننده ولع مصرف در سوء مصرف کنندگان فارسی زبان. *تازه‌های علوم شناختی*، ۱۲(۲)، ۸۲-۶۹

بزمی، نعیمه (۱۳۹۰). *روان شناسی وابستگی به مواد*. تهران: انتشارات ارجمند

مکری، آذرخش؛ اختیاری، حامد؛ حسنی ابهریان، پیمان و گنجگاهی، حبیب (۱۳۸۹). *معتبرسازی پرسشنامه ارزیابی ولع مصرف لحظه‌ای و دوره‌ای در سوء مصرف کنندگان انواع مختلف مواد افیونی (کراک هروئین و مت آمفتامین)*. مرکز ملی مطالعات اعتیاد، دانشگاه علوم پزشکی تهران.

مکری، آذرخش؛ اختیاری، حامد؛ عدالتی، هانیه و گنجگاهی، حبیب (۱۳۸۷). *ارتباط میزان ولع مصرف با ابعاد مختلف شدت اعتیاد در معتادان تزریقی هروئین. مجله روانپزشکی و روان شناسی بالینی ایران*، سال ۱۴(۳)، ۳۰۶-۲۹۸

نجاری، فارس (۱۳۸۶). *بررسی اعتیاد در زنان معتاد مراجعه کننده به مراکز ترک اعتیاد تهران در سال ۸۵-۸۴. مجله علمی سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران*، ۲۵(۴)، ۴۶۳-۴۵۷

Elman, I., Karlsgodt, K.H., & Gastfriend, D. R. (2001). Gender differences in cocaine craving among non-treatment –seeking individuals with cocaine dependence . *American Journal of drug and alcohol Abuse*, 27,193-202.

Fox, H.C., Talih, M., Malison, R., Anderson, G.M., Jeanne kreek, M., Sinha, R. (2005). Frequency of recent cocaine and alcohol use affects drug craving and associated responses to stress and drug related cues. *Psychoneuroendocrinology*, 30,880-891.

Franken, I. H. A., Hendricks, V. M. (1999). Predicting outcome of inpatient detoxification of substance abusers. *Psychiatric Services*, 50, 813-817.

Guindaline, C., Wallada, H., Breen, G., & laranjera, R. (2006). Concurrent crack and powder cocaine users from Sao Paulo: Do they represent a different group? *BMC public Health*, 6(10).

Rosenberg, H. (2009). Clinical and Laboratory assessment of the subjective experience of drug craving. *Clinical Psychology Review*, 29 (6), 519 – 534.

Tolliver, B.K., McRae -Clark, A.L., Saladin, M., Price, K. L., Simpson, A.N., Desantis, S, M., Baker, M. L., Brady, K.T. (2010). Determinants of Cue - Elicited Craving and Physiologic Reactivity in Methamphetamine - Dependent subjects in the laboratory. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 36, 106-113.

Walton-Moss, B., McCoul, M.E. (2006). Factors associated with life time history of drug treatment among substance dependent women. *Addiction Behaviors*, 31, 246-253.